

ПРИЧИНИ ПЕРЕСЕЛЕННЯ СТАРООБРЯДЦІВ-ЛИПОВАН НА ДАЛЕКИЙ СХІД НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

В нашій країні існує дуже серйозна проблема еміграції населення, яка з кожним роком лише набирає нових обертів. Люди їдуть на пошуки заробітків, кращого життя. Однак не всі з емігрантів мають наміри повернутися на батьківщину, зростає і відсоток іммігрантів.

На початку ХХ ст. російським урядом, особливо за часів П.Столипіна, проводилася активна політика заселення Далекого Сходу. Виявили бажання переселитися на історичну батьківщину і старообрядці-липовани (самоназва старообрядців Бессарабії, Буковини, Румунії, Австрії, Болгарії). Як ми знаємо, історія циклічна: в останні роки Російська федерація проводить аналогічну переселенську кампанію, і знову певну зацікавленість виявили старообрядці, для яких навіть створений власний інформаційний сайт www.NaVostok.info, який має на меті ознайомити бажаючих переселитися з існуючими заходами підтримки переселенців, з умовами проживання на новому місці тощо.

Які причини призводили до переселення на початку ХХ ст. ми з'ясуємо в цій роботі, а також проведемо певні паралелі з сьогоденням.

В останні роки окреслена проблема на тлі сучасної переселенської кампанії привертає все більшу увагу дослідників [1; 2 та ін.]. Однак причини переселення старообрядців-липован на Далекий Схід не отримали спеціального висвітлення. Цю прогалину ми спробуємо заповнити на основі архівних джерел та тогочасної періодичної преси.

Питання заселення та освоєння східної окраїни Російської імперії стає нагальним після невдалої російсько-японської війни. Слід зазначити, що уряд був зацікавлений в переселенні працелюбних старообрядців. Посередником між бажаючими переселитися старообрядцями й урядовими установами на початку ХХ ст. виступала Рада Всеросійського з'їзду старообрядців. За її ініціативою була заснована старообрядницька переселенська організація для вивчення колонізаційного питання Далекого Сходу. Переселитися виявили бажання не лише старообрядці з центральних губерній Росії, а й Австрії, Туреччини, Румунії. 13 березня 1908 р. був затверджений «особливий журнал Ради міністрів» про дозвіл закордонним старообрядцям переселитися в Сибір [2, с.41].

Серед причин переселення закордонних старообрядців перш за все зазначається погіршення їх економічного положення – скорочення вільних земельних площ, зубожіння [3, с.1039].

Визначимо основні причини, що спонукали липован до переселення.

1. «Врожденное тяготение к Русской империи – как к родному своему отечеству» [4, арк. 36]. Липовани завжди відчували зв'язок зі своєю історичною батьківщиною, але утиски старообрядців в Росії перешкоджали прийняттю рішення щодо повернення. З проголошенням 17 квітня 1905 р. свободи віросповідання ситуація поступово змінюється, що сприяло зміні відношення до Росії закордонних старообрядців, предки яких ще наприкінці XVII – початку XVIII ст. через утиски та переслідування змушені були покинути межі батьківщини.
2. Соціально-економічні утиски (зростання податків, зменшення посівних площ, регламентація рибальства тощо). Наприклад, добруджанські старообрядці проводили порівняння турецького та румунського володарювання. Зазначали, що при турецькому володарюванні жили прекрасно: податків платили небагато, адміністративних утисків не спостерігалось, землі було в достатку, на водах, що турки віддавали у відкуп, вважали себе майже єдиними хазяями. З приходом румун було введено римське право власності, внаслідок чого припинилися вільний покос сіна, вирубка лісу тощо, регламентовано

рибальство. Добробут старообрядницького населення зменшувався, жити стало складніше, податки щороку зростали [5]. Жителі с. Журиловка писали, що село поділилося навпіл по відношенню до переселення: половина жителів виявила бажання переселитися через утиски уряду; інша половина, більш заможна, висловилася проти переселення, оскільки розуміла, що не буде кому на них працювати [6]. Румунський уряд також усіляко намагався перешкодити переселенням. Наприклад, в м. Тульча була створена емігрантська каса, куди складали заощадження бажаючі переселитися. Дізнавшись про це, уряд наклав секвестр на касу. Бажаючих емігрувати затягали по поліцейським ділянкам, усіляко перешкоджали видачі закордонних паспортів, підвищували податки, запроваджували нові повинності. Відчуваючи, що упливають з їх рук батраки, намагалися витягнути з них останні соки [5; 6].

Рада всеросійських з'їздів старообрядців отримувала чимало листів, де описувалося скрутне становище населення, висловлювалося прохання сприяти в справі переселення. Наведемо, як приклад, лист-прохання від бессарабських старообрядців Кілії, в якому вони зазначали, що в минулому році вже зверталися з приводу переселення і отримали відповідь – прислати на з'їзд своїх ходоків. Однак на з'їзд нікого не змогли прислати, оскільки майже всі знаходилися на сезонних заробітках – у поміщиків на жнивах верст 300 від дому. Тому дуже шкодували, що відстали від своєї братії – румунських старообрядців, з якими живуть по сусідству та родичаються. Кілійські старообрядці просили допомогти їм за можливості приєднати до румунських старообрядців, щоб разом з ними виїхати на тих саме умовах та користуючись тими самими пільгами. Скаржилися, що у них нема сталих заробітків. Зазначали, що вже назбиралося сто дворів бажаючих переселитися [7, с.1272].

3. Вагому роль в переселенні відігравали і позитивні відгуки тих, хто вже переселився [4, арк. 36]. Так, перші переселенці з Австрії зазначали, що дуже задоволені своїм життям: «Слава Богу, что мы выбрались из Австрии. Что мы там имели? Ни клочка земли. Птицы некуда было выпустить, а здесь земли сколько угодно, лесу также вдоволь. Была бы только охота трудиться, а жить можно очень хорошо» [8, с.1410]. Переселенець з Румунії Іван Якович Лазунов розповів, що в червні 1908 р. прибув до Благовіщенська, де прожив 4 місяці. Разом з сином займався теслярською справою, що дуже цінується в регіоні. За роботу поденно на хазяйських харчах платили по 2 крб. 50 коп., навіть чорноробочі отримували по 1 крб. 50 коп., а на покосі пшениці – по 3 крб. За його словами, «трудолюбивому человеку возможно там не только жить безбедно, но даже скопить копеечку на черный день» [9].

4. Серед причин можемо виділити і традиційні для середовища старообрядців (що відомо за усними переказами) пошуки «Біловоддя», «Града Божія» [10, с.122] – своєрідної землі обітованої, де живеться щасливо, безбідно, і головне – без утисків віри.

Звісно, що ми виділили лише основні причини і не претендуємо на вичерпне дослідження окресленої проблеми. Однак мусимо зазначити, що соціально-економічні негаразди можуть стати і причиною сьогоднішніх переселень з України, особливо через прийняття рішення про продаж землі, щорічні проблеми з квотами на вилов риби, особливо оселедця (згадаємо минулорічні протести вилковських рибалок), різноманітні податки. Тим паче, що в Росії дуже спокусливі обіцянки: отримання громадянства, надання у власність земельних ділянок площею від 300 до 600 гектарів на родину, пільгове довгострокове кредитування, податкові канікули тощо [11]. Російський уряд для приваблення переселенців іде на різноманітні поступки: якщо спочатку для отримання землі на Далекому Сході необхідно було прийняти російське громадянство, то зараз землю надають у довічне користування, а з прийняттям громадянства – передають у приватну власність. Тому дуже важливо, щоб уряд України все ж таки більшу увагу звертав на соціально-економічні проблеми суспільства, оскільки це неодноразово в нашій історії ставало причиною не тільки еміграцій, а й заворушень, повстань і навіть державних переворотів.

Джерела та література:

1. Селезнев Ф.А. Старообрядческая буржуазия и русское заселение Дальнего Востока в начале XX века // Вестник Нижегородского ун-та им. Н.И. Лобачевского. 2004. Вып. 1. С. 315-320; Кульдо М.Е., Поздеева И.В. О переселении старообрядцев-липован из Австро-Венгрии в Амурскую область в 1908 году // Человеческий капитал. 2019. №12 (132). С. 57-63; Кульдо М. Е. С Дуная на Амур: переселение заграничных старообрядцев на российский Дальний Восток в начале XX-го столетия // Культура русских-липован в национальном и международном контексте. Бухарест, 2019. Вып. VII. С.183-196; Михаилина Е. Документы из архива П.П. Рябушинского о подготовке переселения румынских староверов в Россию в 1909 году // Культура русских-липован в национальном и международном контексте. Бухарест, 2019. Вып. VII. С.247-254 та ін.
2. Шевнин И.Л. Переселение зарубежных старообрядцев- липован на Дальний Восток в 1907–1912 гг. в условиях свободы вероисповедания // Религиоведение. –2016. - №2. - С.40-46.
3. Девятый всероссийский съезд старообрядцев // Церковь. 1908. №33. С. 1036 – 1042
4. Российский государственный архив древних актов. Ф.1475, оп.1, д.29. Л.36
5. Старообрядцы в Румынии // Церковь 1908. № 35. С.1098-1099.
6. Журиловка // Церковь 1908. №29. С.949.
7. К переселению старообрядцев // Церковь. 1908. №41. С.1271-1273.
8. Мельников В. С Дальнего Востока. У новоселов // Церковь. 1908. №46. С.1410 - 1412.
9. Бриллиантов М. Заграничные переселенцы // Церковь. 1909. №5. С.178-179.
10. Пригарин А. А. «Народные предания» и «Историография»: уровни исторического (со)знания липован // Шаги/Steps. 2016. №4. С.114-149.
11. Мильченко А. «С божьей помощью»: как старообрядцы переселяются в Россию. URL: <https://www.gazeta.ru/social/2019/11/23/12829466.shtml>